

Стешенко Володимир

доц., зав. кафедри педагогіки

і методики технологічної освіти

Словянський державний

педагогічний університет

СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛІВ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ

У статті розкриваються особливості формування змісту професійної підготовки майбутніх учителів трудового навчання у різні історичні періоди, починаючи з моменту її виникнення, та визначаються основні напрямки подальшого дослідження цієї проблеми.

Ключові слова: *вчитель трудового навчання; професійна підготовка вчителя; зміст професійної підготовки вчителя трудового навчання.*

В статье раскрываются особенности формирования содержания профессиональной подготовки будущих учителей трудового обучения в разные исторические периоды, начиная с момента ее возникновения, и определяются основные направления дальнейшего исследования этой проблемы.

Ключевые слова: *профессиональная подготовка учителя; содержание профессиональной подготовки учителя трудового обучения; учитель трудового обучения.*

The article deals with some features of professional preparation forming in the future labourteachers. The author pays special attention its different historical periods from the moment of its foundation, and determines the basic directions to the research this problem.

Key words: *professional preparation of teacher; table of contents of professional preparation of teacher; teacher of the labour.*

В умовах створення освітніх стандартів другого покоління проблема визначення змісту професійної підготовки майбутніх учителів трудового навчання (технологічної освіти) вимагає розв'язання на основі нових підходів. Це зумовлено зростаючими вимогами до їхньої вищої освіти, а саме: необхідністю здійснення дворівневої (двоциклової) професійної підготовки, завершення вищої освіти за кожним рівнем та забезпечення наступності між ними; досягнення високого рівня компетентності в професійній діяльності,

володіння студентами фундаментальними знаннями, модернізації освітньої галузі «Технологія» тощо. Сучасна школа чекає вчителя нового типу, який би володів такими якостями, як мобільність і багатoproфільність, готовність до частоті зміни профілю фахової діяльності відповідно до обраних учнями загальноосвітніх шкіл профілів навчання, готовність до розвитку особистісних якостей кожного учня тощо.

Відправними документами для створення оновлених освітніх стандартів є низка нормативних законодавчих актів. Це: Національна доктрина розвитку освіти, Закон України «Про вищу освіту», Концепція педагогічної освіти, Державні галузеві стандарти вищої освіти, Державний стандарт базової і повної середньої освіти, Болонська угода та ін. Вони визначають основні вимоги й головні принципи формування змісту сучасної системи вищої освіти в Україні, якими є демократизація, гуманізація, гуманітаризація, фундаменталізація, стандартизація змісту й процесу професійної підготовки майбутнього фахівця, а також запровадження ступеневої освіти.

Очевидно, що для визначення змісту професійної підготовки сучасного вчителя трудового навчання велике значення має розуміння теоретичних основ його розвитку та становлення. Ретроспективний огляд проблеми дає підстави стверджувати, що система професійної підготовки вчителів трудового навчання виникла з появою трудової підготовки учнів. З цього моменту її зміст пройшов певні етапи становлення, які були зумовлені економічними, соціальними та політичними особливостями розвитку країни, а також змінами власне змісту трудового навчання. Упродовж цих етапів відбувалися різноманітні ґрунтовні, часом широкомасштабні, заходи щодо його вдосконалення. Проте до цього часу спеціального дослідження цих заходів не здійснювалося, що й зумовило мету нашої статті.

Аналіз наукових праць з проблеми дослідження (Е. Белоозерцев, А. Вихрущ, В. Вихрущ, О. Гедвілло, В. Гусев, М. Корець, В. Майборода, У. Нішаналієв, В. Сидоренко, Г. Терещук, Н. Томін, Д. Тхоржевський та ін.) дав змогу визначити наступні етапи розвитку професійної підготовки вчителів трудового навчання: зародження, відповідно до впровадження в школах педагогічної ручної праці учнів, (1866–1917 рр.), становлення в перші роки радянської влади (1918–1930 рр.), розвиток під час індустріалізації народного господарства країни (1931–1937 рр.), застосування специфічних форм у роки другої світової війни та відбудови (1937–1954 рр.), становлення в сучасному вигляді (1954–1964 рр.), політехнізація (1964–1971 рр.), удосконалення в умовах науково-технічної революції (1972–1984 рр.), функціонування під час чергової реформи загальноосвітньої школи (1984–1988 рр.), пошук нової моделі підготовки фахівців з трудового навчання (1989–1998 рр.), створення національної системи вищої та середньої освіти (1998–2005 рр.), інтеграція в європейський освітній простір на основі Болонської угоди (2005–2010 рр.).

Нагального введення ручної праці в школах у 1866 році вимагав бурхливий розвиток у промислово розвинених країнах світу машинної індустрії та технології виробництва, побудованих на наукових основах. Державні діячі вже тоді усвідомлювали, що професійна підготовка молоді до виробничої діяльності повинна починатися з початкової школи. Для її здійснення створювалися вчительські семінарії (Фінляндія, Швеція, Німеччина, США), народні вчительські школи (Франція), учительські коледжі (Великобританія) та інші вищі навчальні заклади. В Росії вперше підготовку вчителів з ручної праці було запроваджено в Петербурзькому учительському інституті (1884 р.). Навчальні плани такої підготовки складали викладачі цих інститутів самостійно з огляду на новостворені науки.

Починаючи з 1918 року становленню трудового виховання підростаючого покоління влада молодій радянській республіки надавала особливого значення. Так, було прийнято положення «Про єдину трудову школу РРФСР» та «Декларацію про єдину трудову школу», що сприяло закладенню основ єдиної трудової політехнічної школи. Завдання такої школи полягало в тому, щоб підготувати якнайбільше робітників для відбудови країни після громадянської війни. Для здійснення трудового навчання в цих школах потрібні були спеціально підготовлені вчителі, яких катастрофічно не вистачало. Наприклад, тільки в найбільш промислово розвиненій Челябінській губернії в 1922 р. взагалі вчителів з вищою освітою було лише 3%, з педагогічною – 32%, з початковою – 55%. Серед них учителів трудового навчання (для 4-класних шкіл) було 20%, а знайомих з положенням про єдину трудову школу – лише 2%. В Україні вищу педагогічну освіту мало 5% учителів, а середню спеціальну – 29%. Саме ж трудове навчання здійснювалося в примітивних столярних, пошивних, палітурних майстернях та в процесі екскурсій на виробництво [6].

Зміст навчання в педагогічних інститутах і технікумах визначався прогресивними на тоді ідеями забезпечення зв'язку навчання з життям, організації на базі ВНЗ педагогічних центрів для навчально-методичної допомоги школам, залучення студентської молоді до виконання народногосподарських планів тощо, які були визначено Всеросійською конференцією з педагогічної освіти (1924 р.). У навчальних планах почали виділяти чотири комплекси дисциплін [2, с. 10]: суспільно-політичні, дисципліни, що вивчають школу та дитину, спеціальні та виробничо-краєзнавчі. Зміст навчання характеризувався політехнічною спрямованістю, що було визнано одним із важливих завдань навчання як учнів, так і вчителів.

Проте, в цей час найпоширенішими були педагогічні курси, бо вони

являлися найдешевшою формою навчання, яка забезпечувала швидку підготовку педагогів [7]. Зміст навчання на курсах відзначався найрізноманітнішими підходами. Паралельно з цим значного поширення набули вищі педагогічні курси, на яких вивчалось трудове краєзнавство, техніка та економіка, робота в сільському господарстві [3, с. 36]. Однак, на кінець 20-х рр. кількість курсів була суттєво зменшена. Рівень вимог до підготовки студентів було підвищено, зокрема студенти-випускники мали захищати кваліфікаційні роботи, а з 1926 р. – дипломні.

У наступний історичний період, починаючи з 1931 року, значного розмаху набула індустріалізація народного господарства, яка проголошувалася основним завданням розвитку економіки країни. Новобудови та оволодіння ресурсами Сибіру, серед яких були Дніпрогес, Туркмено-Сибірська магістраль, Магнітогорський металургійний комбінат, м. Комсомольськ-на-Амурі тощо, зумовили необхідність залучення молодих робітників. Стрімка механізація виробництва вимагала наявності кваліфікованих кадрів (наладчиків, ремонтників, електромонтерів) з ґрунтовною загальноосвітньою підготовкою, що викликало необхідність уніфікації загальноосвітньої школи та реорганізації підготовки вчителів трудового навчання. Педінститути було реорганізовано в інститути народної освіти, які мали два факультети: соціального виховання та професійної освіти. Потім стали з'являтися агропедагогічні та індустріально-педагогічні інститути, де здійснювалася професійна підготовка вчителів праці на політехнічних основах. Зміст навчання в них визначався змістом відповідної професійної підготовки з додаванням психолого-педагогічного циклу. Це стало початком становлення сучасних індустріально-педагогічних у Росії та Білорусі й загально-технічних в Україні факультетів підготовки вчителів трудового навчання [2, с. 12]. Однак, педагогічні курси при вищих навчальних закладах відігравали все ще значну роль. На них навчалася основна маса майбутніх педагогів-інструкторів з трудових процесів і виробничого навчання з числа осіб, які мали закінчену, або неповну вищу технічну, чи сільськогосподарську освіту.

З 1931/1932 навчального року на підготовку вчителів праці в педагогічних інститутах звертається особлива увага: у ВНЗ вводяться принципово нові навчальні плани. Ці плани відзначалися збільшенням кількості годин на технічні та педагогічні дисципліни, виділенням групи «політехнічних» дисциплін і збільшенням часу на практичну підготовку в майстернях та лабораторіях. Політехнічні дисципліни охоплювали такі курси: організація та раціоналізація виробництва, історія техніки, машинознавство з основами графіки, електротехніка та електрифікація СРСР, технологія матеріалів, економіка [2, с. 14]. У навчальних планах цих закладів знаходять

прогресивні ідеї П.Н. Груздева, Н.К. Крупської та інших науковців щодо політехнічної підготовки студентів. Так, було визначено, що педагог має знати: основні напрямки будівництва народного господарства, технічний розвиток народного господарства (виробничі сили, індустріалізацію, хімізацію), сучасну техніку, фізику, хімію, графічну грамоту [2, с. 13–14].

Проте, таке положення тривало недовго: у 1934 р. дисципліни політехнічного циклу було вилучено з навчальних планів, а згодом (1937 р.) і трудове навчання в загальноосвітніх школах також було знято. Мотивом до цього став низький рівень організації навчання та матеріально-технічної бази в школах, що привело до чергової перебудови системи підготовки вчительських кадрів. Розпочалася інтенсивна робота з наукового обгунтування підготовки вчителів трудового навчання у ВНЗ, яка так і не набула планового та масового характеру. Ця робота закінчилася лише окремими спробами розв'язання проблеми ознайомлення вчителів різних предметів з промисловим виробництвом і сільським господарством.

Хоч трудове навчання й було вилучено із загальноосвітніх шкіл, але трудове виховання продовжувало здійснюватися в процесі позакласної та позашкільної роботи. Організатори освіти бачили недоліки такої трудової підготовки учнів і в 1940 р. в Україні запроваджуються обов'язкові для всіх учнів практичні заняття та екскурсії, які передбачали формування загальних навичок практичної роботи з інструментами, приладдям тощо. Також було здійснено повернення до підготовки вчителів у педагогічних інститутах, навчальні плани для яких складали керівні органи освіти республік.

Під час війни 1941–1945 рр. більшість вищих педагогічних навчальних закладів було евакуйовано з території України. На нових місцях розпочалася термінова підготовка інструкторів з продуктивної праці та вчителів праці у формі спеціальних курсів. Навчальні плани таких курсів фактично відповідали навчальним планам підготовки вчителів трудового навчання в педагогічних інститутах, але передбачали набагато менше годин на вивчення основних дисциплін. Водночас вони суттєво покращували виробничу підготовку інструкторів, яка завершувалася оволодінням слухачами професією на рівні 4-го чи навіть 5-го кваліфікаційного розряду. Функції вчителів у реальних і залізничних училищах, школах фабрично-заводського навчання, що набули на той час широкого розповсюдження, виконували інженери та майстри, які мали відповідну технічну освіту.

Після війни стало очевидним відставання трудового виховання та навчання від вимог часу і в 1947 р. сесія АПН РРФСР висунула рекомендації з удосконалення трудового виховання та політехнічного світогляду учнів, які

було прийнято керівництвом держави. Це зумовлювалося тим, що для відбудови народного господарства країни вимагалася велика кількість кваліфікованих робітників. Але основною формою підготовки вчителів трудового навчання при цьому все ще залишалися курси за відповідними навчальними планами.

Розпочате в 1954 р. освоєння Цілини вимагало нового залучення значної кількості кваліфікованих робітників. Унаслідок цього в навчальні плани середньої школи було повернено трудове навчання як один із засобів всебічного розвитку підростаючого покоління. Також було введено новий навчальний предмет «Основи виробництва» та виділено додатковий час на навчально-виробничу практику учнів 5–9 кл. Окрім того, в 1958 р. прийнято Закон «Про укріплення зв'язку школи з життям та подальший розвиток системи народної освіти в СРСР». Відповідно відновлювалася й підготовка вчителів. Для цього в деяких педагогічних інститутах з 1957 р. було запроваджено підготовку вчителів фізики й основ виробництва, а з 1959 р. – вчителів фізики й машинознавства, технології матеріалів і праці в навчальних майстернях. Спеціальність стала називалася спочатку «Фізика, основи виробництва» (1957 р.), а потім «Фізика і загальнотехнічні дисципліни» (1959 р.).

У навчальних планах цих спеціальностей уже проглядалася структура сучасних навчальних планів. Так, до їхнього змісту було введено такі дисципліни, як нарисна геометрія та технічне креслення в обсязі, значно більшому ніж у технічних вузах, загальнотехнічні та спеціальні дисципліни в обсязі, який відповідав навчальним планам технічних вузів, а також практикум з ручної і механічної обробки матеріалів, виробнича та експлуатаційна практика, методика викладання загальнотехнічних дисциплін. Окремою дисципліною вивчався курс «Практикум у навчальних майстернях». Для підсилення фахової підготовки студентів і врахування їхніх індивідуальних запитів в навчальні плани було введено факультативні дисципліни. За час навчання в інституті кожен студент мав прослухати не менше двох факультативів (за вибором), а за одним із них повинен був обов'язково скласти залік. Окрім того, починаючи з 1959 р., кожен студент мав скласти екзамен на одержання права кінодемонстратора та права керування автомобілем чи трактором.

Проте, під час розробки таких планів укладачі виходили з недостатньо чітких уявлень про зміст і мету трудового навчання в школі (про що свідчить навіть назва спеціальності: учитель машинознавства, технології матеріалів і праці в навчальних майстернях) [2; 8]. Такий зміст забезпечував досить

широку загальноінженерну підготовку при достатньо слабкій загальнопедагогічній і методичній [2, с. 15]. Наслідком цього стало масове влаштування випускників факультетів на промислових підприємствах, а школа так і продовжувала залишатися без учителів з вищою освітою.

Пізніше, у 1966 р., середня школа була реорганізована з 11-річної в 10-річну, а курс «Основи виробництва» було замінено на «Працю», основою навчання знову стала політехнічна підготовка. Причиною цього було те, що загальноосвітні школи не могли в масовому порядку забезпечити виробниче навчання учнів і їхню професійну підготовку на рівні кваліфікаційного розряду, хай і найнижчого, як це передбачалося законом від 1958 р. Вищі педагогічні навчальні заклади стали орієнтуватися на підготовку вчителя трудового навчання з додатковою спеціальністю фізика, яка фактично замінила основи виробництва. Спеціальність набула номер «№ 2120» і стала називатися «Загальнотехнічні дисципліни і праця з додатковою спеціальністю (фізика)».

До особливих змін у навчальному плані належить запровадження орієнтовного переліку курсів і практикумів на вибір, серед яких переважали курси виробничого спрямування, зокрема економіка й організація промислового виробництва та ін. Також запроваджується обов'язкове навчання на здобуття кваліфікаційного розряду з механічної обробки металів і столярної справи. Курс «Практикум у навчальних майстернях» знову виділили в окрему дисципліну. Отже, майбутні вчителі праці, навчаючись за такими навчальними планами, здобували політехнічну освіту більш-менш достатнього рівня та добру практичну підготовку (лише на практикум у навчальних майстернях відводилося 430 год.).

З 1971 р. професійну підготовку майбутніх учителів було удосконалено: спеціальність стала називатися «Загальнотехнічні дисципліни, праця і фізика». Це забезпечувало широку професійну підготовку студентів і сприяло підвищенню її наукового рівня. Але ж знову, випускники, одержавши таку спеціальність, як і раніше, здебільшого не бажали працювати вчителями праці та займатися організацією й обладнанням шкільних майстерень. Отримана ними фундаментальна освіта дозволяла їм легко влаштуватися й працювати на виробництві.

У зв'язку з цим у 1972 р. була прийнята постанова Ради Міністрів про подальше вдосконалення вищої освіти в країні. Відповідно до Постанови у Волгоградському, Київському, Коломенському, Московському обласному, Ростовському, Слов'янському та деяких інших педагогічних інститутах здійснювалося вдосконалення трудової політехнічної підготовки студентів.

Для цього до навчальних планів було додатково введено такі курси, як технічне моделювання та конструювання, позакласна робота з учнями з технічної творчості, дипломні роботи комплексного характеру та ін. [4]. З приводу цього, В.І. Гусєв [2, с. 18] зазначав, що в цей час при загальній нестабільності змісту підготовки вчителів праці відкривалася стійка тенденція до її науково-обґрунтованого визначення. Про це свідчить виокремлення в навчальному плані основних груп навчальних дисциплін політехнічної професійної підготовки: загальноінженерних, загальнотехнічних, теоретичних і практичних. У такому комплексі проглядалася певна цілісність і раціональність. Зокрема, випускні роботи пов'язувалися з професійною діяльністю вчителя з певного тематичного спрямування, а саме: вони передбачали вивчення й узагальнення педагогічного досвіду, розробку рекомендацій з удосконалення процесу трудового навчання, розробку методичних матеріалів, конструювання та виготовлення навчального обладнання тощо. Проте, це був лише передовий педагогічний досвід з деякими елементами теоретичного обґрунтування.

Нові соціально-економічні умови вимагали нового удосконалення змісту професійної підготовки майбутніх учителів трудового навчання. Це було викликано прийняттям у 1980 р. глобальної державної програми розвитку Сибіру та Далекого Сходу. Програма вимагала нового залучення великої кількості фахівців простих масових робітничих професій, що спонукало до запровадження в 1984 р. чергової реформи загальноосвітньої школи. Відповідно до неї трудове навчання в старших класах здійснювалося на професійній основі, тобто в загальноосвітній школі було запроваджено загальне обов'язкове професійне навчання. Відтепер підготовка вчителів трудового навчання здійснювалася за спеціальністю: «№ 2120 – Загальнотехнічні дисципліни і праця». Навчальні плани розробляли тимчасові методичні комісії при Міністерстві народної освіти.

На нашу думку, зміст таких планів був найбільш близьким до досконалого. Так, наприклад, до них було введено (із збереженням дисциплін загальнокультурної, загальноосвітньої та політехнічної підготовки) низку навчальних курсів, які відповідали окремим виробничим функціям і завданням учителя трудового навчання. Це, зокрема, «Основи наукових досліджень», «Організація продуктивної праці учнів», «Навчально-матеріальна база трудового навчання», «Організаційно-педагогічні основи трудових об'єднань школярів». Водночас було забезпечено суттєву теоретичну підтримку цих курсів за допомогою таких дисциплін, як «Основи теорії трудової і професійної підготовки», «Психофізіологічні основи трудової і професійної підготовки школярів». Паралельно з цим забезпечувалася підготовка студентів

за одним з напрямків трудової підготовки – спеціалізацією (металообробка, автосправа, електрорадіотехніка, а також обслуговуюча праця тощо), за якою майбутні вчителі могли здійснювати професійне навчання учнів старших класів. Крім того, студенти мали вивчати додатково факультативні дисципліни з професійної підготовки за фахом. Отже, разом з ґрунтовною методичною підготовкою вони одержували досить широку загальнотехнічну.

Але у зв'язку з черговими змінами змісту трудової підготовки учнів у 1989 р. Міністерством народної освіти було введено нові навчальні плани підготовки вчителів трудового навчання. Спеціальність стала назватися «03.02.03 – Праця з додатковою спеціальністю». Такими додатковими спеціальностями були: хімія, фізика, профорієнтація, інформатика й обчислювальна техніка, професійне навчання, технічна творчість. У цих планах дисципліни розподілялися за такими блоками: суспільно-політичний, загальнокультурний, психолого-педагогічний і спеціальний. Дисципліни перших трьох блоків (за винятком вибраних факультетом, на які відводилося до 6% навчального часу) були однаковими та мали однакову кількість годин не тільки для спеціальності «Праця» (03.02.00), а й для інших педагогічних спеціальностей. Підготовка за спеціальністю забезпечувалася дисциплінами, серед яких були вже інтегровані курси, а саме: нарисна геометрія і креслення, теорія і методика трудового навчання, машинознавство, основи виробництва та ін.

За час навчання у ВНЗ студенти повинні були, як і раніше, одержати два-три кваліфікаційних розряди із слюсарної (столярної) справи й обробки металів різанням, вивчити автотракторний практикум, який мав завершуватися складанням екзамену на право водіння автомобіля (трактора). Дипломні роботи дозволялося виконувати лише кращим студентам. У цілому, як засвідчила практика, підготовка за цими навчальними планами забезпечувала досить якісну політехнічну освіту студентів.

Наступний період становлення трудової підготовки майбутніх учителів трудового навчання був пов'язаний з отриманням Україною незалежності та інтеграцією її в європейський освітній простір. У 1998 р. в Україні вводиться ступенева система вищої освіти, яка передбачала навчання студентів відповідно до їхніх можливостей і здібностей за трьома освітньо-кваліфікаційними рівнями: молодшого спеціаліста, бакалавра та спеціаліста чи магістра за спеціальностями, визначеними в державному переліку. Спеціальність одержала нову назву: «6.010103 – Педагогіка і методика середньої освіти. Трудове навчання». Навчальні плани за цією спеціальністю склалися відповідно до розроблених галузевих стандартів вищої освіти, які було складено на 2001 р. на основі суб'єктно-діяльнісного підходу. Галузеві

стандарти вимагали визначення виробничих функцій, типових завдань діяльності та професійних умінь для освітньо-кваліфікаційних характеристик учителя та навчальних елементів, змістових і навчальних модулів й анотацій навчальних програм для освітньо-професійних програм.

Варіативна підготовка могла здійснюватися за однією із спеціалізацій (машинобудівне креслення, основи підприємницької діяльності, пошиття одягу, українські народні ремесла, українська національна кухня, інформатика тощо). Причому, студенти могли оволодівати однією спеціалізацією під час навчання на освітньо-кваліфікаційному рівні бакалавра і зовсім іншою – під час навчання на освітньо-кваліфікаційному рівні спеціаліста. Але сам зміст цих галузевих стандартів знову складався на емпіричних основах. Науково обґрунтовані основи відбору змісту професійної підготовки вчителів трудового навчання на основі інформаційного підходу [5] було розроблено в 2004 р., але, на жаль, робоча група зі складання галузевих стандартів ними не скористалася. Окрім того, новий етап розвитку системи підготовки вчителів трудового навчання не збігався з реорганізацією трудового навчання в школі, яке було включено в освітню галузь «Технологія» тільки у 2004 р. та побудовано на основі проектно-технологічної системи навчання. Передбачалося й запровадження профільного навчання учнів старших класів загальноосвітньої школи, одним з яких був технологічний профіль.

Наступний період професійної підготовки пов'язаний із запровадженням у 2007 р. в Україні нового переліку спеціальностей та їхнім поєднанням з додатковими спеціальностями та спеціалізаціями для підготовки педагогічних працівників за освітньо-кваліфікаційними рівнями бакалавра, спеціаліста, магістра. Спеціальність знову одержала нову назву: «технологічна освіта». Суттєвим у цьому переліку було те, що ним передбачено підготовку вчителів трудового навчання відповідно до мети й змісту Державного стандарту базової і повної освіти для освітньої галузі «Технологія» та за кількома спеціалізаціями (в бакалавраті) й профілями навчання (на освітньо-кваліфікаційному рівні спеціаліста). Мета такого складного утворення, очевидно, полягала в тому, щоб забезпечити випускникам можливість працевлаштування за двома профілями. При цьому, навчання в магістратурі передбачало одержання зовсім іншої спеціальності – викладача загальнотехнічних дисциплін і методики навчання технологій.

У змісті професійної підготовки вчителя трудового навчання залишились основні чотири блоки дисциплін: соціально-економічні, загальноосвітні, психолого-педагогічні та професійної підготовки за фаховим спрямуванням, які безпосередньо відповідали змісту навчальних предметів, до викладання яких готувався майбутній учитель. Окрім того, відповідно до вимог Болонської угоди зміст освіти мав визначатися на основі загальних та спеціальних компетенцій [1]. У результаті на сьогодні виникла нова проблема: узгодження структурних елементів професійної діяльності з заявленими компетенціями.

Таким чином, упродовж розвитку професійної підготовки майбутніх учителів трудового навчання її зміст постійно удосконалювався. Проте, цілісна концепція побудови науково-обґрунтованого змісту все ще не знайшла застосування. Окрім того, ще не набули остаточного визначення мета, структура та зміст власне трудового навчання (технології). Обґрунтування вимагає й зміст фахової підготовки студентів за умов двоступеневої освіти та підготовки за спеціалізацією. Ці аспекти підлягають подальшій науковій розробці.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вища освіта України і Болонський процес : навч. посібник / М.Ф. Степко, Я.Я. Болюбаш, В.Д. Шинкарук і ін. ; за ред. В.Г. Кременя. – Тернопіль : Навч. книга – Богдан, 2004. – 384 с.
2. Гусев В.И. Совершенствование содержания политехнической подготовки учителей труда в пединституте / В.И. Гусев. – К. : Выща шк., 1988. – 131 с.
3. Майборода В.К. Вища педагогічна освіта в Україні : історія, досвід, уроки (1917–1985 рр.) : монографія / В.К. Майборода ; за ред. В.І. Лугового – К. : Либідь, 1992. – 195 с.
4. Подготовка учителей труда // Материалы межвуз. конференции, (Ростов-н/Д, 1972 г.) / Отв. ред. А.М. Добышев. – Ростов-н/Д : РИС РГПИ, 1972. – 140 с.
5. Стешенко В.В. Теоретико-методичні засади фахової підготовки майбутнього вчителя трудового навчання в умовах ступеневої освіти : монографія / В.В. Стешенко. – Слов'янськ : СДПУ, 2004. – 188 с.
6. Томин Н.А. Система трудового воспитания и профессиональной ориентации учащихся общеобразовательных школ / Н.А. Томин. – Челябинск : ЧГПИ, 1985. – 87 с.
7. Трудова політехнічна школа : міфи та реальність (1917–1941 рр.) / Д.О. Тхоржевський, В.А. Вихрущ, В.М. Кухарський і ін. ; за ред. Д.О. Тхоржевського та В.А. Вихруща. – К. – 135 с.
8. Тхоржевський Д.О. Методика трудового та професійного навчання. Ч. І. Теорія трудового навчання / Д.О. Тхоржевський. – К. : РННЦ «ДІНІТ», 2000. – 248 с.